

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

સુપ્રમણ્યમ અને અન્ય

વિરુદ્ધ

એમ. ચંદ્રાલેખા

નવેમ્બર ૨૩, ૨૦૦૪

[ન્યાયમૂર્તિ અશોક ભાન અને ન્યાયમૂર્તિ એ. કે. માથુર]

હિંદુ કાયદો:

હિંદુ લગ્ન અધિનિયમ, ૧૯૫૫:

કલમ ૧૧, ૧૩ અને ૨૯ (૨)–હિંદુ લગ્નનું વિસર્જન–૩ઢિગત છૂટાછેડા–હિંદુ વેદાલા ગૌન્ડર સમુદાય–પરસ્પર સંમતિથી લગ્નનું વિસર્જન–વાદીના લગ્ન એક 'કે' સાથે થયા હતા અને લગ્નના બે વર્ષ પછી તેઓ અલગ થઈ ગયા હતા–'કે' ના મૃત્યુ પછી વાદીએ તેના મૃત સસરાની મિલકતોના ભાગલા અને કબજા માટે દાવો દાખલ કર્યો હતો–વાદીએ દલીલ કરી હતી કે તે તેના પુત્રની પત્ની હોવાથી, તે દાવાની મિલકતોમાં તેના હિસ્સાની હકદાર છે–વાદીનો કેસ એ હતો કે નોંધાયેલ જાળવણી રિલીઝ ડીડ હેઠળ એક પઠન રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે વાદી અને 'કે' વચ્ચેના લગ્ન તેમના સમુદાય–સુનાવણી અદાલતમાં પ્રચલિત

રૂઢિગત કાયદા હેઠળ વિખેરાઈ ગયા હતા અને પ્રથમ અપીલ અદાલતે આ આધાર પર દાવો ફગાવી દીધો હતો કે સમુદાયમાં પ્રચલિત રિવાજ હેઠળ લગ્ન વિખેરાઈ ગયા હતા-પરંતુ ઉચ્ચ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો દાવો-સાચું-યોજાયો:હિંદુ લગ્ન માત્ર કલમ ૧૧ અથવા કલમ ૧૩ની જોગવાઈઓ હેઠળ જ વિખેરાઈ શકે છે- રૂઢિગત છૂટાછેડાની ખાસ વિનંતી અને સ્થાપના થવી જોઈએ-પ્રતિવાદીઓ પરસ્પર સંમતિ દ્વારા લગ્નને વિખેરવા માટે તેમના સમુદાયમાં રિવાજ અસ્તિત્વની દલીલ કરવામાં અથવા તે સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયા.

શબ્દો અને વાક્યો:

"રૂઢિગત છૂટાછેડા " -નો અર્થ-હિંદુ લગ્ન અધિનિયમ, ૧૯૫૫ ની કલમ ૨૯ (૨) ના સંદર્ભમાં.

પ્રતિવાદી-વાદીના લગ્ન એક 'કે' સાથે થયા હતા અને લગ્નના બે વર્ષ પછી તેઓ અલગ થઈ ગયા હતા.'કે' ના મૃત્યુ પછી સામાવાળાએ તેના મૃત્યુ પછી તેના સસરાની મિલકતોના ભાગલા અને કબજા માટે દાવો દાખલ કર્યો હતો.સામાવાળાએ દલીલ કરી હતી કે તે 'કે' ની પત્ની હોવાથી દાવાની મિલકતોમાં તેના હિસ્સાની હકદાર છે.પ્રતિવાદીનો કેસ એ હતો કે તેણીને ઘરની બહાર કાઢી મૂકવામાં આવી હતી અને નોંધાયેલ જાળવણી મુકિતને મૃત્યુદંડ આપવામાં આવ્યો હતો.જો કે, સામાવાળાને પછીથી ખબર પડી કે તેમાં એક પઠન રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે સામાવાળા અને 'કે' વચ્ચેના લગ્ન તેમના સમુદાયમાં પ્રચલિત રૂઢિગત કાયદા હેઠળ વિખેરાઈ ગયા હતા., હિંદુ વેણાલા ગૌન્ડર સમુદાય.

ટ્રાયલ કોર્ટ દાવો આ આધાર પર ફગાવી દીધો હતો કે જે સમુદાયમાં અપીલકર્તાઓ અને સામાવાળાઓ હતા તે સમુદાયમાં પરસ્પર સંમતિ દ્વારા લગ્ન વિસર્જન ખતને અમલમાં મૂકીને લગ્ન વિખેરાઈ શકે છે અને તેથી, સામાવાળા અને 'કે' વચ્ચેના લગ્ન વિખેરાઈ ગયા હતા.પ્રથમ અપીલ અદાલતે ટ્રાયલ કોર્ટના તારણો સાથે સંમતિ દર્શાવી હતી.પરંતુ ઉચ્ચ અદાલતે નીચેની અદાલતો દ્વારા

પસાર કરાયેલા ચુકાદાઓ અને હુકમને રદ કર્યો અને પ્રતિવાદી-વાદી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલા દાવાનો ચુકાદો આપ્યો.એટલે અપીલ કરવામાં આવી છે.

અપીલને નકારી કાઢીને કોર્ટે એવું માન્યું હતું કે;

૧. હિંદુ કાયદા અનુસાર છૂટાછેડાને લગ્નનો અંત લાવવાના સાધન તરીકે માન્યતા આપવામાં આવી ન હતી, જેને હંમેશા એક સંસ્કાર માનવામાં આવતો હતો, માત્ર અપવાદ સાથે જ્યાં તેને રિવાજ દ્વારા માન્યતા આપવામાં આવે છે.હિંદુ મેરેજ એક્ટ, ૧૯૫૫ અમલમાં આવ્યા પછી હિંદુઓ કલમ ૧૧માં નિર્દિષ્ટ કરેલા આધારો પર તેમની વચ્ચેના લગ્ન રદબાતલ હોવાની ઘોષણા મેળવીને અથવા કાયદાની કલમ ૧૩માં ઉલ્લેખિત કોઈપણ આધારો પર તેમની વચ્ચેના લગ્નને ભંગ કરીને તેમના લગ્નનો અંત લાવવાનો પ્રયાસ કરી શકે છે. [૨૯૦-**D-E-F**]

૨. છૂટાછેડાના સામાન્ય કાયદાની વિરુદ્ધ, પક્ષકારો જે સમુદાય સાથે સંબંધ ધરાવે છે તેમાં રૂઢિગત છૂટાછેડાનો વ્યાપ, આવા રિવાજનો પ્રચાર કરતી વ્યક્તિ દ્વારા ખાસ કરીને દલીલ અને સ્થાપિત થવો જોઈએ.ઉચ્ચ અદાલત એવા નિષ્કર્ષ પર આવી હતી કે અપીલકર્તાઓ બંનેમાં નિષ્ફળ રહ્યા હતા પરસ્પર સંમતિ દ્વારા લગ્નને વિખેરવા અથવા અગ્રણી નક્કર પુરાવા દ્વારા તે સાબિત કરવા માટે તેમના સમુદાયમાં રિવાજ અસ્તિત્વની વિનંતી કરો. [૨૯૦-**G-H; ૨૯૧-A**]

૩. પ્રતિવાદી-વાદીએ જાળવણી મુક્તિ દસ્તાવેજના અમલને સ્વીકાર્યો હતો પરંતુ એવું વલણ અપનાવ્યું હતું કે પરસ્પર સંમતિ દ્વારા લગ્નને વિસર્જન કરવા માટે તેમના સમુદાયમાં કોઈ રિવાજ પ્રચલિત નથી.પરંતુ અપીલકર્તાઓ-પ્રતિવાદીઓએ એવી દલીલ કરી ન હતી કે તેમના સમુદાયમાં લગ્ન રિવાજો હેઠળ વિસર્જન કરી શકાય છે.તેઓ ફરિયાદમાં કરવામાં આવેલા દાવાઓનો જવાબ

આપવામાં પણ નિષ્ફળ ગયા હતા કે રિવાજ હેઠળ લગ્નને વિસર્જન કરવા માટે તેમના સમુદાયમાં કોઈ રિવાજ પ્રચલિત નથી. [૨૯૧-B; ૨૯૧-F-G]

જ. જાળવણી પ્રકાશન ખત પર માત્ર સામાવાળા દ્વારા હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા હતા અને તેના સ્વર્ગસ્થ પતિ 'કે' એ તેના પર હસ્તાક્ષર કર્યા ન હતા. પતિ અને પત્ની વચ્ચેના લગ્ન રિવાજો હેઠળ તેમના સમુદાયમાં વિખેરાઈ શકે તેવી કોઈ દલીલની ગેરહાજરીમાં અને સમુદાયમાં પ્રચલિત રિવાજ અથવા લગ્નને વિખેરવા માટે અનુસરવાની પ્રક્રિયાને સાબિત કરવા માટે કોઈ સંતોષકારક પુરાવાની ગેરહાજરીમાં એવું માની શકાતું નથી કે સામાવાળા અને તેના પતિ વચ્ચેના લગ્ન વિસર્જન દસ્તાવેજને અમલમાં મૂકીને વિખેરાઈ ગયા હતા. તે સાબિત થયું નથી કે લગ્ન વિસર્જન ખત તે સમુદાયમાં છૂટાછેડાને લાગુ પડતા રિવાજ સાથે સુસંગત છે જેમાં પક્ષો જોડાયેલા હતા. [૨૯૨-C-D-E]

યમનજી એચ. જાધવ.વિ. નિર્મલા, (૨૦૦૨) ૨ એસ.સી.સી. ૬૩૭ પર આધાર રાખ્યો હતો.

દીવાની અપીલીય હુકુમતક્ષેત્ર:

સિવિલ અપીલ નં. ૩૯૬૬/૨૦૦૩.

એસ. એ. નં. ૧૧/૧૯૯૧ માં મદ્રાસ હાઈકોર્ટના ૨.૧૧.૨૦૦૧ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

અપીલકર્તાઓ માટે વી. પ્રભાકર, આર. એસ. કૃષ્ણા કુમાર અને એમ. કે. ડી. નંબૂદિરી.

સામાવાળા વતી વી. કૃષ્ણા મૂર્તિ અને ટી. હરીશ કુમાર.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ ભાન દ્વારા જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો.

રજા મંજૂર કરીને આ અપીલ પ્રતિવાદીઓ-અપીલકર્તાઓ દ્વારા ૧૯૯૧ની બીજી અપીલ નં. ૧૧માં મદ્રાસ ખાતેની ઉચ્ચ અદાલતના ચુકાદા અને આદેશ સામે દાખલ કરવામાં આવી છે.ઉચ્ચ અદાલતે વિવાદિત વાદગ્રસ્ત ચુકાદો દ્વારા નીચેની અદાલતો દ્વારા પસાર કરાયેલા વાદગ્રસ્ત ચુકાદોઓ અને હુકમનામું રદ કર્યું છે અને અહીં વાદી-પ્રતિવાદી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલા દાવાનો ચુકાદો આપ્યો છે.

આ અપીલમાં વિવાદને ઉકેલવા માટે સંબંધિત હકીકતો આ પ્રમાણે છે:

પેરિયાના ગૌન્ડર (જે દાવાની પેન્ડન્સી દરમિયાન મૃત્યુ પામ્યા હતા) ને ત્રણ પુત્રો હતા, સ્વ. નટેસા મુથુ @પેરિયાના ગૌન્ડર, સુબ્રમણ્યમ (અપીલકર્તા નં. ૧) અને કંદાસામી.પોંગિયામલ અને રાજેશ્વરી (સગીર) અપીલકર્તા ૨ અને ૩ સ્વર્ગીય નટેસા મુથુની પત્ની અને પુત્રી છે.વાદી-પ્રતિવાદી એમ. ચંદ્રલેખા કંદાસામીની પત્ની છે.

વાદી-પ્રતિવાદી (ત્યારબાદ "પ્રતિવાદી" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) અનુસાર, વર્ષ ૧૯૬૮માં પિતા અને તેના ત્રણ પુત્રો વચ્ચે પરિવારમાં ભાગલા પડ્યા હતા.તેમાં પેરિયાના ગૌન્ડરને 'એ' અનુસૂચિ મિલકત ફાળવવામાં આવી હતી જ્યારે તેમના ત્રણ પુત્રોને 'બી' અનુસૂચિ મિલકત ફાળવવામાં આવી હતી.સુબ્રમણ્યમ અને કંદાસામીએ વર્ષ ૧૯૮૦માં 'સી' અનુસૂચિત મિલકત ખરીદી હતી.ત્યારબાદ, વર્ષ ૧૯૮૩માં પેરિયાના ગૌન્ડરે સુબ્રમણ્યમ અને કંદાસામીની તરફેણમાં 'એ' અનુસૂચિત મિલકતની પતાવટ કરી હતી.'ડી

‘અનુસૂચિત મિલકત જે એક કૃષિ જમીન છે તે બે ભાઈઓ સુબ્રમણ્યમ અને કંદાસામી દ્વારા ફરીથી ખરીદવામાં આવી હતી.

સામાવાળા નં. ૧ના લગ્ન વર્ષ ૧૯૮૧માં કંદાસામી સાથે થયા હતા.તેઓ ૧૯૮૩માં અલગ થયા હતા.કંદાસામીનું મૃત્યુ ૨૧.૭.૧૯૮૬ પર થયું હતું.સામાવાળાએ વિભાજન અને અનુસૂચિ મિલકતો ‘એ’, ‘બી’ અને ‘ડી’ ના કબજા માટે દાવો દાખલ કર્યો હતો અને ઘણા નફાનો દાવો પણ કર્યો હતો.એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે તે કંદાસામીની પત્ની હોવાથી અનુસૂચિત મિલકતોમાં કંદાસામીના હિસ્સા માટે હકદાર છે.તેમણે ‘એ’, ‘સી’ અને ‘ડી’ અનુસૂચિ મિલકતોમાં એક તૃતિયાંશ હિસ્સો અને ‘બી’ અનુસૂચિ મિલકતમાં એલ/ત્રીજો હિસ્સો દાવો કર્યો હતો.સામાવાળા અને કંદાસામી વચ્ચે મતભેદ ઊભો થયો હતો જેના કારણે સામાવાળાને ગૃહમાંથી હાંકી કાઢવામાં આવ્યો હતો અને તેમને ફરીથી જોડવાના તમામ પ્રયાસો નિષ્ફળ ગયા હતા.એક નોંધાયેલ જાળવણી પ્રકાશન ખત, આંક બી-એલ, ૨૫.૧૦.૧૯૮૪ પર અમલમાં મૂકવામાં આવ્યું હતું જેમાં સામાવાળાએ રૂ. ૧૪, ૦૦૦એ જાળવણી માટેના તેના દાવાને મુક્ત કર્યો.બાદમાં, સામાવાળાને ખબર પડી કે આંક બી-એલ લખતી વખતે તેમાં એક પઠન રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે સામાવાળા અને કંદાસામી વચ્ચેના લગ્ન સમુદાયમાં પ્રચલિત રૂઢિગત કાયદા હેઠળ વિખેરાઈ ગયા હતા.એવું માનવામાં આવતું હતું કે પક્ષો વેદાલા ગૌન્ડર સમુદાયના હતા અને તેમના સમુદાયમાં રિવાજ હેઠળ લગ્નને ભંગ કરવાની કોઈ પ્રથા પ્રચલિત નહોતી.જો

ઉપરોક્ત દસ્તાવેજમાં આપું પઠન હતું, તો પણ તેની કોઈ કાનૂની અસર નહોતી થઈ અને તેણી અને કંદાસામી વચ્ચેના સંબંધો યથાવત્ રહ્યા.

પ્રતિવાદીઓએ દાવાનો વિરોધ કર્યો—સુબ્રમણ્યને લેખિત નિવેદન દાખલ કર્યું જે અપીલકર્તા નં. ૨ અને ૩ દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે નટેસા મુથુ દાવો દાખલ કર્યાના સાત વર્ષ પહેલાં મૃત્યુ પામ્યા હતા અને ફરિયાદમાં આરોપ લગાવ્યા મુજબ બાર વર્ષ નહીં. વર્ષ ૧૯૮૩માં અપીલકર્તાઓ અને કંદાસામી વચ્ચે 'બી' અનુસૂચિ મિલકતની મૌખિક વહેંચણી થઈ હતી અને તેથી 'બી' અનુસૂચિ મિલકતનો સંયુક્ત રીતે અથવા સામાન્ય રીતે આનંદ લેવાનો પ્રશ્ન ઊભો થયો ન હતો. તે સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું કે કંદાસામીએ સામાવાળા સાથે લગ્ન કર્યા હતા. એ સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું કે અનુસૂચિ મિલકતો 'એ' અને 'સી' સુબ્રમણ્યમ અને કંદાસામીની તરફેણમાં ખરીદવામાં/પતાવટ કરવામાં આવી હતી. આ અનુસૂચિત મિલકતો તેમના દ્વારા ખરીદવામાં આવી હોવાનો ઇનકાર કરવામાં આવ્યો હતો. તેમના દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે કંદાસામીએ રૂ. સુબ્રમણ્યમ પાસેથી ૫૦,૦૦૦ અને રૂ. તૃતીય પક્ષો તરફથી ૯૦,૦૦૦. કંદાસામીએ તેના ભાઈ સુબ્રમણ્યને તેના તમામ દેવાની ચૂકવણી કરવા અને તેના બદલામાં મિલકતમાં તેનો હિસ્સો લેવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો, પરંતુ ઉપરોક્ત અસર માટે કોઈ પણ ખત ચલાવતા પહેલાં કંદાસામીએ ૨૧.૦૭.૧૯૮૬ પર આત્મહત્યા કરી લીધી હતી. તેમના જણાવ્યા અનુસાર, કંદાસામીએ દાવાની મિલકતો પરના તેમના અધિકારો છોડી દીધા હતા અને તેથી આ મૃત્યુ સમયે તેમની પાસે કોઈ મિલકત નહોતી. તેમના

જાણાવ્યા અનુસાર, સામાવાળા અને કંદાસામી વચ્ચેના લગ્ન વિસર્જન ખત (આંક બી-૧) મુજબ વિસર્જન કરવામાં આવ્યા હતા અને સામાવાળા તેના પોતાના કપટપૂર્ણ કૃત્યનો લાભ લઈ શક્યો ન હતો.તેમના જાણાવ્યા અનુસાર કંદાસામીએ સામાવાળા સાથેના મતભેદોને કારણે આત્મહત્યા કરી હતી અને તેથી સામાવાળાને ભાગલા માંગવાનો કોઈ અધિકાર નહોતો.એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે સામાવાળાને ભાગલાનો દાવો કરવાનો કોઈ અધિકાર નથી અને ન તો તે કોર્ટને લગ્ન વિસર્જન ખત (આંક બી-૧) ને અવગણવા માટે કહી શકે છે.

ટ્રાયલ કોર્ટે મૌખિક અને દસ્તાવેજી પુરાવાઓને ધ્યાનમાં લીધા પછી એવા નિષ્કર્ષ પર આવી હતી કે સામાવાળા 'એ', 'સી' અને 'ડી' અનુસૂચિ મિલકતોમાં એક તૃતિયાંશ હિસ્સો અને 'બી' અનુસૂચિ મિલકતમાં એક તૃતિયાંશ હિસ્સો મેળવવા માટે હકદાર છે, પરંતુ દાવો આ આધાર પર ફગાવી દીધો હતો કે જે સમુદાયમાં પક્ષો લગ્ન કરે છે તે રિવાજ હેઠળ વિસર્જન કરી શકાય છે અને સામાવાળા અને સ્વર્ગસ્થ કંદાસામી વચ્ચેના લગ્ન લગ્ન વિસર્જન દસ્તાવેજ આંક બી-૧ દ્વારા વિખેરાઈ ગયા હતા.ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને હુકમને ફ્રસ્ટ અપીલ સમર્થન આપવામાં આવ્યું હતું.પ્રથમ અપીલીય અદાલતે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધાયેલા તારણો સાથે સંમતિ દર્શાવી હતી.

પીડિત સામાવાળાએ હાઈકોર્ટમાં બીજી અપીલ દાખલ કરી હતી.અપીલ સ્વીકારતી વખતે અપીલમાં ઉદ્ભવતા હોવાનું કહેવાતા કાયદાનો નીચેનો નોંધપાત્ર પ્રશ્ન ઘડવામાં આવ્યો હતો:

"શું આંક બી-એલ તારીખ રપ.૧૦.૧૯૮૪ ને હિંદુ મેરેજ એક્ટની જોગવાઈઓ હેઠળ વિચાર્યા મુજબ છૂટાછેડા તરીકે ગણી શકાય અને તે તેના પતિની મિલકતોમાં અપીલકર્તાના અધિકારોને નાબૂદ કરવા માટે કામ કરશે?"

હાઈકોર્ટ સમક્ષ દલીલ કરાયેલ એકમાત્ર મુદ્દો એ હતો કે શું રપ.૧૦.૧૯૮૪ તારીખના દસ્તાવેજ આંક B-૧ એ સામાવાળા અને સ્વર્ગસ્થ કંદાસામી વચ્ચેના લગ્નને વિખેર્યા હતા.આ એકમાત્ર મુદ્દો છે જેની આપણી સામે પણ દલીલ કરવામાં આવી છે.

આપણી સમક્ષ તે વિવાદિત નથી કે હિંદુ કાયદા અનુસાર છૂટાછેડાને લગ્નનો અંત લાવવાના સાધન તરીકે માન્યતા આપવામાં આવી ન હતી, જેને હંમેશા એક સંસ્કાર માનવામાં આવતો હતો, માત્ર અપવાદ સાથે જ્યાં તેને રિવાજ દ્વારા માન્યતા આપવામાં આવે છે.હિંદુ મેરેજ એક્ટ, ૧૯૫૫ (ટૂંકમાં "ધ એક્ટ") અમલમાં આવ્યા પછી હિંદુઓ કલમ-૨માં નિર્દિષ્ટ કરેલા આધારો પર તેમની વચ્ચેના લગ્ન રદબાતલ હોવાની ઘોષણા મેળવીને અથવા કાયદાની કલમ-૧૩માં ઉલ્લેખિત કોઈપણ આધારો પર તેમની વચ્ચેના લગ્નને વિખેરવાનો પ્રયાસ કરી શકે છે. કાયદાની કલમ ૨૯ રિવાજ દ્વારા માન્યતા પ્રાપ્ત અથવા ખાસ કાયદા દ્વારા લગ્નનું વિસર્જન મેળવવા માટે આપવામાં આવેલા અધિકારોને બચાવે છે, પછી ભલે તે કાયદાની શરૂઆત પહેલાં અથવા પછી કરવામાં આવે. કાયદાની કલમ ૨૯ (૨) વાંચે છે:

"આ અધિનિયમમાં સમાવિષ્ટ કંઈપણ પ્રથા દ્વારા માન્યતા પ્રાપ્ત કોઈપણ અધિકારને અસર કરતું હોવાનું માનવામાં આવશે નહીં અથવા હિન્દુ લગ્નનું વિસર્જન મેળવવા માટે કોઈ વિશેષ અધિનિયમ દ્વારા આપવામાં આવ્યું છે, પછી ભલે તે આ અધિનિયમના પ્રારંભ પહેલા અથવા પછી કરવામાં આવે.

સત્તાવાળાઓની લાંબી સાંકળ દ્વારા સારી રીતે સ્થાપિત કરવામાં આવ્યું છે કે છૂટાછેડાના સામાન્ય કાયદાની વિરુદ્ધ, જે સમુદાયના પક્ષો છે તેમાં રૂઢિગત છૂટાછેડાનો વ્યાપ ખાસ કરીને એવી પ્રથાનો પ્રચાર કરતી વ્યક્તિ દ્વારા રજૂ થવો જોઈએ અને સ્થાપિત થવો જોઈએ. ઉચ્ચ અદાલત એવા નિષ્કર્ષ પર આવી હતી કે અપીલકર્તાઓ પરસ્પર સંમતિથી લગ્નને વિખેરવા માટે તેમના સમુદાયમાં રિવાજ અસ્તિત્વમાં હોવાની દલીલ કરવામાં અથવા નક્કર પુરાવા આપીને તે સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યા હતા.

પક્ષકારોના વકીલને સાંભળવામાં આવ્યા છે.

સામાવાળાએ દસ્તાવેજ આંક બી-એલના અમલને સ્વીકાર્યો હતો પરંતુ વલણ અપનાવ્યું હતું કે પરસ્પર સંમતિથી લગ્નને વિસર્જન કરવા માટે તેમના સમુદાયમાં કોઈ રિવાજ પ્રચલિત નથી. દાવાના પેરા ૫ માં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી:

"હવે તે સમજી શકાય છે કે આમ કરતી વખતે, ઉપરોક્ત દસ્તાવેજમાં લખવામાં આવ્યું છે કે કંદાસામી અને વાદી વચ્ચેના લગ્ન રદ કરવામાં

આવ્યા હતા.આ પક્ષો હિંદુ વેદના ગૌન્ડર સમુદાયના હતા.તેમની સાથે છૂટાછેડાની કોઈ જાતિ-પ્રથા નથી.તેથી, જો ત્યાં પણ આવું પઠન હોય, તો તેની કોઈ કાનૂની અસર નથી.તેમ છતાં, વાદી અને કંદાસામીનો લગ્ન સંબંધ ટકી રહ્યો છે.

પ્રતિવાદીના ઉપરોક્ત દાવાને અપીલકર્તાઓ દ્વારા તેમના લેખિત નિવેદનના પેરા ૬ માં ઉકેલવામાં આવ્યો હતો અને તેનો સામાવાળા આપવામાં આવ્યો હતો જેમાં તે નીચે મુજબ જણાવવામાં આવ્યો હતો.

"જ્યાં સુધી તે વાદી અને સ્વર્ગસ્થ કંદાસામી વચ્ચેના લગ્નના વિસર્જન, વિસર્જન ખત અને તેના માટે ચૂકવણી સાથે સંબંધિત છે ત્યાં સુધી દાવાનો ફરો પ સાચો છે. હવે વાદીને સ્વર્ગસ્થ કંદાસામી પર તેના પોતાના કપટપૂર્ણ કૃત્યનો લાભ લેવાની મંજૂરી આપી શકાતી નથી અને ખાસ કરીને તેને નિરાશા અને વિનાશની અણી પર પહોંચાડ્યા પછી અને છેવટે આત્મહત્યા કરવાની મંજૂરી આપી શકાતી નથી.વાદીને અરજીનો દાવો કરવાનો કોઈ માન્ય અધિકાર નથી અને ન તો તે અદાલતને લગ્ન વિરુદ્ધ દસ્તાવેજના નોંધપાત્ર દસ્તાવેજને અવગણવા માટે કહી શકે છે.

દલીલોમાં ઉપરોક્ત દાવાઓના અવલોકન પરથી, તે સ્પષ્ટ છે કે પ્રતિવાદીઓ-અપીલકર્તાઓએ એવી દલીલ કરી ન હતી કે તેમના સમુદાયમાં લગ્ન રિવાજો હેઠળ વિસર્જન કરી શકાય છે.તેઓ ફરિયાદમાં કરવામાં આવેલા દાવાઓનો જવાબ આપવામાં પણ નિષ્ફળ ગયા હતા કે રિવાજ હેઠળ લગ્નને વિસર્જન કરવા માટે તેમના સમુદાયમાં કોઈ રિવાજ પ્રચલિત નથી.આવી

દલીલોની ગેરહાજરીમાં ટ્રાયલ કોર્ટે યોગ્ય રીતે કોઈ મુદ્દો ઘડ્યો ન હતો કે પક્ષકારો જે સમુદાયના છે તે સમુદાયમાં લગ્ન તેમના સમુદાયમાં પ્રચલિત રિવાજ હેઠળ વિસર્જન કરી શકાય છે કે કેમ.જો કે આ મુદ્દા પર કોઈ મુદ્દો ઘડવામાં આવ્યો ન હતો, અપીલકર્તાઓએ બચાવપક્ષ સાક્ષી નં. ૨ અને ૫ ની તપાસ કરી હતી કે તેમના સમુદાયમાં લગ્ન રૂઢિગત કાયદા હેઠળ વિસર્જન કરી શકાય છે.અમે આ સાક્ષીઓના નિવેદનોમાંથી પસાર થયા છીએ જે ટ્રાયલ કોર્ટના આદેશમાં અનુવાદ પછી શાબ્દિક રીતે પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવ્યા છે.તેમની સાક્ષીઓના અવલોકન પર, એવું માની શકાતું નથી કે તેમના સમુદાયમાં પરસ્પર સંમતિથી લગ્નને ભંગ કરવાની પ્રથા પ્રચલિત હતી.આમાંથી કોઈ પણ સાક્ષીએ જણાવ્યું નથી કે તેમના સમુદાયમાં પ્રચલિત રિવાજ હેઠળ લગ્નને વિખેરવા માટે કઈ પ્રક્રિયા અનુસરવી જોઈએ.તે તેમનો કેસ નથી કે કરારના રૂપમાં દસ્તાવેજને અમલમાં મૂકીને તેમના સમુદાયમાં પતિ અને પત્ની વચ્ચેના લગ્નને વિસર્જન કરી શકાય.કરાર બી-૧ પર માત્ર સામાવાળા દ્વારા હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા છે અને તેના સ્વર્ગસ્થ પતિ કંદાસામીએ કોઈ પણ દલીલની ગેરહાજરીમાં તેના પર હસ્તાક્ષર કર્યા નથી કે પતિ અને પત્ની વચ્ચેના લગ્ન તેમના સમુદાયમાં રિવાજ હેઠળ વિસર્જન કરી શકાય છે અને કોઈ સંતોષકારક પુરાવાની ગેરહાજરીમાં સમુદાયમાં પ્રચલિત રિવાજ અથવા લગ્નને વિસર્જન કરવા માટે અનુસરવાની પ્રક્રિયાને સાબિત કરવા માટે એવું માની શકાતું નથી કે સામાવાળા અને તેના પતિ વચ્ચેના લગ્ન લગ્ન વિસર્જન દસ્તાવેજ આંક બી-૧ અમલમાં મૂકીને વિસર્જન થયા હતા.તે સાબિત થયું નથી કે દસ્તાવેજ આંક બી-૧ એ સમુદાયમાં

છૂટાછેડાને લાગુ પડતા રિવાજ સાથે સુસંગત છે જેમાં પક્ષો સંબંધિત છે.યમનજી એચ. જાધવ વિ. નિર્મલા, [૨૦૦૨] ૨ એસ.સી.સી. ૬૩૭ માં આ અદાલતે એવું માન્યું છે કે રિવાજને ખાસ કરીને દલીલ કરવી પડશે અને આવા રિવાજને રજૂ કરનાર વ્યક્તિ દ્વારા અગ્રણી નક્કર પુરાવા દ્વારા સ્થાપિત કરવો પડશે.તે યોજવામાં આવી હતી:

"નીચેની અદાલતોએ ભૂલથી એ આધાર પર કાર્યવાહી કરી છે કે જે છૂટાછેડા દસ્તાવેજ પર પક્ષકારો દ્વારા આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો તે એક દસ્તાવેજ હતો જે કાયદામાં સ્વીકાર્ય છે.એ નોંધવું જોઈએ કે પ્રશ્નમાં ખત એક દસ્તાવેજ હોવાનું માનવામાં આવે છે જે પક્ષકારો જે સમુદાય સાથે સંબંધિત છે તે સમુદાયમાં છૂટાછેડાને લાગુ પડતા રિવાજોને અનુરૂપ હોવાનો દાવો કરવામાં આવે છે.ભારતમાં અદાલતો દ્વારા સંચાલિત હિન્દુ કાયદા અનુસાર છૂટાછેડાને લગ્નનો અંત લાવવાના સાધન તરીકે માન્યતા આપવામાં આવી ન હતી, જેને હંમેશા સંસ્કાર માનવામાં આવતો હતો, માત્ર અપવાદ સાથે જ્યાં તેને રિવાજ દ્વારા માન્યતા આપવામાં આવે છે.જાહેર નીતિ, સારી નૈતિકતા અને સમાજના હિતોને જરૂરી અને સુનિશ્ચિત કરવા માટે માનવામાં આવતું હતું કે, જો બિલકુલ હોય તો, કાયદામાં નિર્દિષ્ટ રીતે અને કારણ અથવા કારણ માટે જ વિરોધની મંજૂરી આપવી જોઈએ.આમ, છૂટાછેડાના સામાન્ય કાયદામાં અપવાદ હોવાની આવી રીતને પક્ષકાર દ્વારા ખાસ વિનંતી કરવામાં આવી હોવી જોઈએ અને સ્થાપિત કરવામાં આવી હોવી જોઈએ કારણ કે છૂટાછેડાની આ રીત દેશના કાયદાની વિરુદ્ધ છે અને જો સાબિત ન થાય તો તે જાહેર નીતિની વિરુદ્ધની પ્રથા હશે.તેથી, ટ્રાયલ કોર્ટ પર એક મુદ્દો ઘડવાની જવાબદારી હતી કે શું પક્ષકારોએ જે સમુદાય સાથે સંકળાયેલા હતા તેમાં રૂઢિગત છૂટાછેડાના અસ્તિત્વની દલીલ કરતી પક્ષકાર દ્વારા યોગ્ય દલીલ કરવામાં આવી હતી કે કેમ અને શું આવા રૂઢિગત છૂટાછેડા અને રીત અથવા

ઓપચારિકતાઓનું પાલન હકીકતમાં કોર્ટના સંતોષ માટે હાથમાં રહેલા કેસમાં સ્થાપિત કરવામાં આવ્યું હતું.

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

અમે યમનજી એચ. જાધવના કેસમાં આ અદાલત દ્વારા લેવામાં આવેલા દૃષ્ટિકોણ સાથે આદરપૂર્વક સંમત છીએ અને તેનું પાલન કરીએ છીએ (ઉપરોક્ત) તદનુસાર, અમે આ અપીલમાં કોઈ યોગ્યતા શોધી શકતા નથી અને ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ વિના તેને બરતરફ કરીએ છીએ.

અપીલ ફગાવાઈ.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.